

LAKIALOITE 63/2009 vp

Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnalle

ALOITTEEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Tämä on rinnakkaislakialoite hallituksen esitykselle muutoksenhakua käräjäoikeudesta koskeksi lainsäädännöksi (HE 105/2009 vp).

Aloitteessa esitetään lisäyksenä hallituksen esitykseen, että oikeudenkäyntimenettelyn tehostamiseksi käräjäoikeuksissa todistelutarkoituksessa kuultujen henkilöiden lausunnoista jat-

kossa tehtäisiin kuva- ja äänitalenne, jota hovioikeus käyttäisi pääkäsitellyssään todistelun uskottavuusarvioinnin perusteena. Mallia otettaisiin Ruotsista, jossa vastaavanlainen järjestelmä on jo käytössä (rättegångsbalken 1942:740, muutettu 2005:683).

PERUSTELUT

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on viime vuosina antanut monta langettavaa ratkaisua liittyen Suomen tarpeettoman pitkiin oikeudenkäyntiprosesseihin. 2000-luvulla ihmisoikeustuomioistuin on antanut 37 tällaista ratkaisua ja pelkästään vuonna 2009 jo 9 kappaletta. Syitä oikeudenkäyntien liialliseen venymiseen on useita. Yksi näistä on menettely, jossa sama suullinen todistelu, joka on käräjäoikeudessa kertaalleen kuultu, usein otetaan hovioikeudessa uudelleen vastaan. Hovioikeusmenettelyä tulee oikeudenkäyntiprosessien nopeuttamiseksi tehostaa. Hallituksen esityksessä pyritään tehostamaan muutoksenhakua jatkokäsittelylupajärjestelmän avulla. Tämä ei kuitenkaan yksinään riitä, sillä suullisen todistelun uudelleen vastaanottamiseen liittyviin käytännön ongelmiin ei vielä ole löydetty tyydyttävää ratkaisua.

Kuten hallituksen esityksessä todetaan, oikeudenkäynnin painopisteen tulee olla käräjäoikeudessa (HE 105/2009 vp, s. 5). Muutoksenhakuomioistuimessa tulee voida "keskittyä asioihin, joihin liittyy oikeasti epäselviä tai arvionvaraisia tulkinta- ja harkintakysymyksiä ja mitä vähemmän kysymys on alioikeudessa käydyn oikeudenkäynnin uusimisesta varmuuden vuoksi" (HE 105/2009 vp, s. 5). Nykytilanteessa hovioikeuskäsittelyt ovat kuitenkin usein juuri käräjäoikeuskäsittelyjen toisintoja, joiden yhteydessä samat henkilöt tuodaan uudelleen oikeuden eteen kertomaan käräjäoikeudessa jo kertaalleen läpikäytyt asiat.

Hallituksen esityksen mukaan näytön arvioinnin riitauttaminen ei enää poikkeuksetta johtaisi siihen, että suullinen todistelu otettaisiin hovioikeudessa uudelleen vastaan, ellei ole epäilyä siitä, ettei käräjäoikeuden ratkaisu olisi kyseisen

todistelun osalta oikein. Käytännössä tämä ei yksinään tuo merkittävää lisäarvoa nykytilanteeseen verrattuna, koska hovioikeuden on jo nyt mahdollista omilla toimillaan vaikuttaa siihen, että hovioikeuskäsittelyssä otetaan vastaan vain asian ratkaisun kannalta tarpeellinen todistelu. Tällaista rajaamista ei kuitenkaan kovin usein tapahdu. Päinvastoin on tavallista, että pääpiirteittäin sama suullinen todistelu joudutaan ottamaan uudelleen vastaan hovioikeudessa. Suullisen käsittelyn järjestäminen myös hovioikeuksissa oikeudenkäynnin välittömyysperiaatteen mukaisesti on sinänsä kannatettavaa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan automaattista oikeutta suullisen käsittelyn järjestämiseen muutoksenhakutuomioistuimessa ei kuitenkaan vaadita. Käytännön syistä on pyrittävä tehostamaan menettelyä niin, että oikeudenkäynnin painopiste todellakin on kärjäoikeudessa ja vältetään turhia oikeudenkäyntien toisintoja.

Ruotsissa on käytössä järjestelmä, jonka mukaan kaikkien kärjäoikeuksissa todistelutarkoituksessa kuultujen lausunnoista tehdään kuva- ja äänitallenne. Hovioikeuden pääkäsittelyssä todistelu otetaan pääsääntöisesti vastaan tallenteelta, jonka perusteella hovioikeus tekee uskottavuusarvioinnin. Todistajia ei kuulla henkilökohtaisesti uudelleen, ellei ilmaannu tarvetta esittää heille uusia kysymyksiä. Tämän lakialoitteen mukaan Suomen tulisi siirtyä samantyyppiseen järjestelmään kuin Ruotsissa. Kärjäoikeuksissa kuultujen lausunnoista tulisi tehdä kuva- ja äänitallenteet, joita hyödynnettäisiin muutoksenhakumenettelyssä. Kuvataltioinnin tekeminen olisi kuitenkin tuomioistuimen harkinnan varassa siten, että erityisten syiden puuessa tietyn kuulustelun taltioimista vastaan sitä ei tehtäisi.

Ruotsin malliin siirtyminen toisi mukanaan useita hyötynäkökohtia liittyen sekä ajankäyttöön ja tehokkuuteen että oikeusturvaan. Ensinnäkin oikeudenkäyntiprosessit yksinkertaisesti nopeutuisivat, kun samoja todistajia ei kaikissa tapauksissa tarvitsisi tuoda oikeuden eteen kahdesti. Todistelun uusiminen on ongelma erityisesti laajoissa ja vaativissa tapauksissa, jotka to-

dennäköisimmin tulevat hovioikeuden käsiteltäviksi ja joita monet Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen langettavista ratkaisuista myös koskevat. On selvää, että kaikkien tapauksen parissa työskentelevien työmäärä kasvaa merkittävästi, jos esimerkiksi laajassa talousrikostapauksessa kuultavat kymmenet todistajat lähtökohteisesti joudutaan kaikki tuomaan uudelleen oikeuden eteen. Myös asianosaisten omaa aikaa säästetään, kun heitä kuullaan henkilökohtaisesti vain kerran.

Käyttämällä kärjäoikeustallenteita apuna voitaisiin nykyistä tehokkaammin rajata hovioikeuskäsittely koskemaan nimenomaan sellaisia kysymyksiä, joista on riitaa. Valmistelussa kärjäoikeustallennetta voitaisiin hyödyntää sen selvittämiseksi, missä määrin todistelua on tarpeen ottaa uudelleen vastaan hovioikeudessa. Mikäli todellista tarvetta lisäkysymyksille ilmenee, todistajat voidaan, kuten todettua, kuitenkin kutsua uudelleen henkilökohtaisesti kuultaviksi.

Erittäin tärkeä kuvatallointien käyttöönotto puoltava näkökohta koskee asianosaisten oikeusturvaa. Kuten yllä on todettu, videotallenteet vähentäisivät tarpeettomien kärjäoikeuskäsittelyjen toisintoja. Hovioikeuden edellytykset tehdä uskottavuusarviointi paremman ja totuudenmukaisemman todistelun perusteella paransivat myös, mikäli arviointi perustuisi kärjäoikeustallenteisiin. On tosiasia, että kuultavat ajan myötä joko tahattomasti unohtavat tai muista syistä jättävät kertomatta tärkeitä todisteluun liittyviä seikkoja. Myös kärjäoikeudessa esitetty kertomus voi muuttua hovioikeuskäsittelyn yhteydessä. Alkuperäisessä todistelussa pitäytyminen palvelee näin ollen myös asianosaisten oikeusturvaa. Lisäksi rikosasioissa uhrien toipumista palvelee se, ettei heidän ehkä pitkänkin ajan kuluttua rikoksesta enää tarvitse palata tapauksen yksityiskohtiin ja uudelleen käydä niitä perinpohjaisesti läpi.

Tekniset valmiudet kuvailtujen menetelmien käyttöönottamiseksi ovat olemassa. Äänitallenteita tehdään kärjäoikeuksissa jo nyt. Kuvatallointien tekemisen mahdollistavan tekniikan asentaminen kaikkiin kärjäoikeuksiin aiheuttaa luonnollisesti kustannuksia. Tietty siirtymä-

aika lienee tarpeellinen asennustöiden ja tarvittavan koulutuksen sujuvan läpiviemisen mahdollistamiseksi. Jo esitettyjen hyötynäkökoh-
tien lisäksi kuvatalenteiden käyttöönotto mak-
saisi itsensä melko nopeasti takaisin muun
muassa säästyneiden asianajopalkkioiden ja to-
distelukustannusten muodossa.

Lakialoitteen hyväksyminen edellyttäne vie-
lä hallituksen esityksen joidenkin säädöskien
tarkistamista.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

*että eduskunta hyväksyy seuraavan la-
kiehdotuksen:*

Laki

oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 6 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa
1064/1991,
muutetaan 22 luvun 6 §:n 1 momentti ja 10 § sekä 26 luvun 15 §, sellaisina kuin ne ovat, 22 luvun
6 §:n 1 momentti ja 10 § mainitussa laissa 1064/1991 ja 26 luvun 15 § laissa 165/1998, sekä
lisätään 17 luvun 32 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 571/1948, uusi 3 momentti, 22 lukuun uusi
9 a §, 30 luvun 20 §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 104/1979 ja 666/2005, uusi 3 momentti, seu-
raavasti:

17 luku

Todistelusta

32 §

Jos todistajaa on aiemmin kuultu oikeudessa
ja kuulustelusta on tehty kuva- ja äänitalenne,
voidaan tallenne kuitenkin esittää kuulustelun
aluksi. Jos aiempi todistelu on otettu vastaan
alemmissa oikeusasteissa, tallenne on esitettä-
vä muutoksenhakuasteessa tapahtuvan kuuluste-
lun aluksi, ellei erityisistä syistä muuta johdu.

22 luku

Käräjäoikeuden pöytäkirja ja todistelun tal- tiointi

6 §

Todistajan, asiantuntijan sekä todistelutarkoi-
tuksessa kuullun asianosaisen tai muun henki-
lön kuulustelusta on tehtävä kuva- ja äänitallen-
ne, ellei erityisistä syistä muuta johdu. Jos kuva-

ja äänitallenteen tekeminen ei ole mahdollista,
lausuma on sanatarkasti merkittävä pöytäkir-
jaan. Pöytäkirjattu suullinen lausuma on heti
luettava ja pöytäkirjaan on merkittävä lausuman
antajan ilmoitus siitä, onko lausuma ymmärretty
oikein.

9 a §

Todistelutallenne on oikeudenkäyntiasiakir-
ja. Sen sisällön julkisuus määräytyy oikeuden-
käynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuut-
ta koskevien säännösten mukaan.

Äänitallenteen ja kirjallisen toisinnon sisäl-
löstä annetaan tieto asianosaiselle ja, siltä osin
kuin sisältö on julkinen, myös muulle henkilölle
viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun
lain (621/1999) 16 §:n mukaista soveltuvaa ta-
paa noudattaen.

Kuultavan henkilön suojaamiseksi kuvatal-
lenteen kuva-aineksesta annetaan tieto vain
asianosaisille, joiden esittämiä tai joita vastaan
esitettyjä vaatimuksia taltioitu todistelu koskee.
Kuvatallennetta ei saa jäljentää ja tieto tallen-

teesta annetaan ainoastaan antamalla tallenne asianosaisen tai hänen määräämänsä oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan katsottavaksi asiaa käsittelevässä tai sen määräämässä toisessa tuomioistuimessa. Tieto kuvatallenteelle tallentoidun todistelun sisällöstä ilman kuva-ainesta annetaan noudattaen, mitä edellä 2 momentissa säädetään.

10 §

Todistelutallenne on säilytettävä vähintään kuukauden ajan asian ratkaisemisesta. Jos asiassa on haettu muutosta, todistelutallenne on kuitenkin säilytettävä, kunnes asia on lainvoimaisesti ratkaistu.

26 luku

Valitusasian käsittelyn jatkaminen hovioikeudessa

15 §

(1 mom. kuten HE)

Todistelu, joka on vastaanotettu kärjäoikeudessa, otetaan uudelleen vastaan hovioikeudes-

sa vain, jos siihen on erityinen syy. Jos suullinen todistelu voidaan hovioikeudessa esittää kärjäoikeuskäsittelyn yhteydessä tehdyn kuva- ja äänitallenteen muodossa, todistelu otetaan uudelleen vastaan vain, jos on perusteltua aihetta esittää lisäkysymyksiä, ja tällöinkin vain lisäkysymysten osalta. Asiassa, jossa sovinto on sallittu, todistelu otetaan uudelleen vastaan vain asianosaisen vaatimuksesta.

(3 ja 4 mom. kuten HE:n 2 ja 3 mom.)

30 luku

Muutoksenhaku hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen

20 §

Korkeimmassa oikeudessa sellainen todistelu, joka on vastaanotettu alemmassa oikeusasteessa, otetaan uudelleen vastaan vain, jos siihen on erityinen syy.

Voimaantulosäännös
(Kuten HE)

Helsingissä 8 päivänä syyskuuta 2009

Jacob Söderman /sd
Ben Zyskowicz /kok

Kimmo Sasi /kok
Tero Rönni /sd